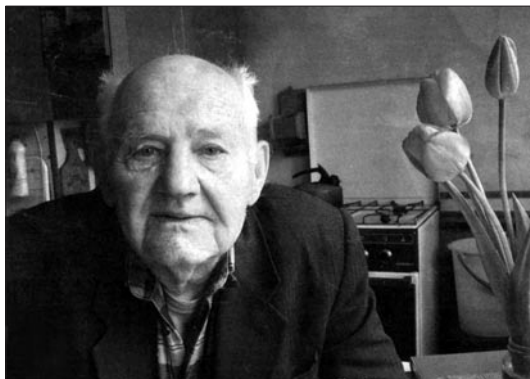

VASILIJAM SAVČENKO – 90

2013. gada 6. jūnijā Vasilijam Savčenko apritēja 90. gadskārtā. Viņš ir viens no Latvijas vēstures institūta veterāniem, nostrādājis institūtā 41 gadu (1950–1991), bijis institūta zinātniskās padomes un specializētās zinātniskās padomes disertāciju aizstāvēšanā loceklis, daudzu zinātnisku un zinātniski populāru darbu autors.

V. Savčenko piedzima Ukrainā Poltavas apgabala Pirjatinas pilsētā. Tēvs bija agronoms cukurfabrikā, māte skolotāja. 1940. gadā viņš pabeidza Pirjatinā vidusskolu un pēc vēstures skolotājas ieteikuma devās uz Saratovu, iestājās Saratovas universitātes Vēstures fakultātē, kur nomācījās vienu gadu. 1941. gada augustā viņu iesauca armijā un nosūtīja uz Buguruslanas aviācijas skolu, bet 1942. gada maijā uz artilērijas tehnisko skolu Sibīrijā – Tomskā. Pēc skolas beigšanas 1943. gada augustā sākās dienests aktīvajā armijā: viņu iedalīja pretgaisa aizsardzības spēkos – zenīartilērijā. Kara beigās viņš sagaidīja Rīgā, un tad viņa daļu pārcēla uz Ventspili. Piltenē, kur atradās viņa daļa, viņš pirmo reizi nonāca tiešā saskarsmē ar latviešiem, ar viņu paražām un dzīves veidu. 1946. gada augustā V. Savčenko demobilizēja no armijas, un viņš devās uz Rīgu, lai turpinātu studijas. No 1946. līdz 1950. gadam viņš studēja Latvijas Valsts universitātes

Vēstures fakultātē, vienlaikus strādājot algotu darbu tehnikumā. Pēc studiju beigām viņu nosūtīja darbā uz Latvijas Zinātņu akadēmijas Vēstures un materiālās kultūras institūtu, kur viņš sāka strādāt par jaunāko zinātnisko līdzstrādnieku, bet no 1959. gada par vecāko zinātnisko līdzstrādnieku. 50. gados V. Savčenko piedalījās Latvijas PSR vēstures tehniskās sagatavošanas darbā, kā arī dokumentu krājumu sagatavošanā, sāka publicēties presē. Viņa pirmā zinātniskā darba tēma bija lauksaimniecības vēsture Padomju Latvijā, par šo tēmu viņš 1956. gadā aizstāvēja vēstures zinātņu kandidāta disertāciju.

60. gadu sākumā V. Savčenko pievērsās militārās vēstures problēmām, kas kļuva par viņa zinātniskā darba galveno un nozīmīgāko tēmu. Viņa pētījumu objekts bija padomju-vācu kara notikumi Latvijā (1941–1945), sevišķi Sarkanās armijas latviešu militārie formējumi un to cīņas ceļš. Šajos formējumos bija ap 100 000 Latvijas iedzīvotāju, kā arī daudzi tūkstoši Krievijā dzīvojošo latviešu. Pirmais pieteikums tēmas izpētei bija monogrāfija par latviešu gvardes divīzijas kaujas ceļu (1961), kā arī vairāki raksti žurnālos un rakstu krājumā “Kara dienās” (1964) krievu valodā.

1966. gadā iznāca apkopojošais darbs “Latviešu tautas cīņa Lielajā Tēvijas karā, 1941–1945”, kurā vairāku nodaļu autors bija V. Savčenko. 1970. gadā iznāca šī darba papildināts izdevums krievu valodā. Padomju Savienībā tas bija pirmais izdevums par kādas atsevišķas republikas ieguldījumu karā, tam vēlāk sekoja arī izdevumi citās PSRS republikās. Jāatzīmē, ka to sarakstīja tā saucamie civilie vēsturnieki, jo Padomju Savienībā bija noteikts, ka ar kara notikumu pētīšanu jānodarbojas partijas vēstures vai militāriem pētniecības institūtiem. Partijas vēstures institūtā nebija speciālistu, bet Rīgas virsnieku nama pētnieku sagatavotais pētījums, ko izdeva trīs sējumos, bija daudz vājāks par Vēstures institūta izdevumu. 1975. gadā iznāca V. Savčenko apkopojošais pētījums par latviešu militāriem formējumiem Sarkanajā armijā 1941.–1945. gadā, kuru viņš 1977. gadā aizstāvēja kā vēstures zinātņu doktora disertāciju.

Pēdējais V. Savčenko pētījums, kas veltīts militārai tēmai, bija 1985. gadā krievu valodā izdotā grāmata par Liepājas aizstāvēšanu 1941. gada 23.–29. jūnijā. To var uzskatīt par viņa labāko darbu. Grāmata uzrakstīta populārā veidā, balstoties uz Liepājas kara flotes muzeja materiāliem un kritiski izvērtējot visus iepriekš izdotos pētījumus un atmiņas. Šī grāmata līdz mūsu dienām tiek izmantota gan Rīgas un Liepājas, gan arī Sanktpēterburgas pētnieku darbos.

V. Savčenko pētījis un publicējis rakstus par dažādām tēmām: bez pieminētām monogrāfijām viņš ir septiņu zinātniski populāru grāmatu un brošūru autors, veidojis rakstus Maskavas, Rīgas, Kijevas, Minskas enciklopēdijām, kā arī ir vairāku zinātnisku rakstu krājumu sastādītājs.

No 1964. līdz 1989. gadam viņš vadīja padomju sabiedrības vēstures nodaļu (sektoru) un palīdzēja daudziem pētniekiem sagatavot disertācijas. Viņš uzstājās ar referātiem zinātniskajās konferencēs Rīgā, Viļņā, Tallinā, nolasīja vienu speckursu LVU Vēstures fakultātē.

V. Savčenko saņēmis trīs republikas Valsts prēmijas (1967, 1982, 1987), bet 1983. gadā viņam piešķirts Nopelniem bagātā zinātnes darbinieka goda nosaukums. Savā zinātniskajā darbā viņš prata izmantot kolēģu pieredzi un citu nopietnu vēsturnieku darbus, atteicās no ilustratīvi plakātiskām darba metodēm un pārgāja uz nopietnām arhīvu materiālu studijām, uz kritisku pieeju vēstures avotiem, to skaitā arī memuāriem un “aculiecinieku” atmiņām.

Kopš aiziešanas pensijā 1991. gadā viņš vasaras pavada Garcēmā Vidzemes jūrmalā, turpina sekot vēsturnieku darbiem, piedalās institūta Jaungada sarīkojumos. Viņš nolasīja divus referātus Rīgas krievu vēsturnieku konferencēs, bet neatrada ar viņiem kopēju valodu. “Latvijas Vēstures Institūta Žurnālā” (2006, Nr. 2) publicētas viņa atmiņas par kara gados pārdzīvoto, kā arī par dažām epizodēm no institūta dzīves 50.–70. gados.

Bijušie kolēģi no Vēstures institūta novēl Vasilijam Savčenko veselību un optimismu.

Ēriks Žagars